

TỪ MỌI LĨNH VỰC CỦA ĐỜI SỐNG XÃ HỘI

VẤN ĐỀ Ở CỦA NHÂN DÂN TA NGÀY NAY

(ĐỀ TÀI CẤP NHÀ NƯỚC)

BAN XÃ HỘI HỌC

1. Xã hội học và vấn đề ở:

Nghiên cứu về ở là một đề tài Nhà nước mà Ban Xã hội học trong mấy năm qua đã tích cực tham gia với sự cộng tác của đông đảo các nhà nghiên cứu thuộc các ngành xây dựng, kiến trúc, kinh tế, địa lý, toán, y tế, văn hóa...

Xây dựng nhiều nhà mới tại Hà Nội và các thành phố, nâng cao trình độ văn hóa trong sinh hoạt gia đình và nơi ở tại nông thôn, phân phối lại nhà ở và giải tỏa những khu ổ chuột ở những vùng mới giải phóng - sự quan tâm ấy của Đảng đã đạt được những thành tựu to lớn.

Tuy nhiên, vấn đề ở của chúng ta còn gặp rất nhiều khó khăn do hậu quả của ba mươi năm chiến tranh, do dân số tiếp tục tăng nhanh, do sự quá thiếu thốn của một nước từ sản xuất nhỏ đã lên sản xuất lớn xã hội chủ nghĩa.

Chúng ta giải quyết vấn đề ở trong lúc những nhu cầu vật chất của nhân dân đang không ngừng tăng lên không chỉ về mặt số lượng, mà còn cả về mặt chất lượng. Cách mạng xã hội chủ nghĩa đang tạo ra những biến đổi căn bản trên mọi lĩnh vực. Lối sống xã hội chủ nghĩa được hình thành đang đưa lại một nội dung hoàn toàn mới trong sinh hoạt gia đình và từ đó cũng tạo ra những nhu cầu mới về ở.

Từ tình trạng nhà ở thiếu thốn và không hợp lý hiện nay, xã hội học có thể đi vào tìm hiểu những hậu quả xã hội tất yếu của nó. Những cuộc điều tra xã hội học trên thế giới ngày nay, nhất là ở các nước tư bản chủ nghĩa, đã nêu lên những tệ nạn xã hội từ tình trạng nhà ở thiếu thốn và khốn khổ của nhân dân lao động.

Gia đình xích mích, hàng xóm bất hòa, trẻ em hư hỏng cùng nhiều hậu quả tiêu cực khác như lưu manh, trộm cắp, tật bệnh... thường có nguyên nhân từ tình trạng nhà ở của nhân dân.

Ở Việt Nam ta, với chế độ làm chủ tập thể sự quan tâm của Đảng, Nhà nước và đoàn thể tại khu phố, nhất định đã hạn chế rất nhiều những hiện tượng tiêu cực nói trên. Tuy nhiên, trong điều kiện khó khăn hiện nay, sự nỗ lực chủ quan của nhân dân cũng chỉ có thể giảm tới những mặt tiêu cực đó, mà chưa thể hoàn toàn xóa bỏ. Tìm hiểu và phân tích tình hình ấy trong xã hội ta là trách nhiệm của xã hội học. Nhưng vấn đề ở đây không phải chỉ là nêu lên những hậu quả xã hội của tình trạng nhà ở hiện nay, mà trước hết là phát hiện ra những khả năng chủ quan của chúng ta, để trong hoàn cảnh khó khăn của đất nước, với vốn đầu tư còn quá ít, chúng ta có thể làm gì để có thể một bước cải thiện tình trạng ở của nhân dân ?

2. Nơi ở và con người.

Nhu cầu của con người quyết định đặc điểm của nơi ở. Con người mới Việt Nam, con người làm chủ tập thể, là một kiểu người khác về căn bản với các kiểu người trong xã hội cũ. Con người ấy mang sứ mệnh lịch sử mới, có những nhu cầu mới cả trong hoạt động xã hội và cuộc sống riêng tư. Có nắm được những nhu cầu ấy, có hiểu được xu hướng, nguyện vọng của những con người kiểu ấy mới có được phương hướng xây dựng, xếp đặt và đổi mới nơi ở cho thích hợp.

Con người mới trước hết là người lao động được giải phóng, con người đem khối óc và bàn tay xây dựng cuộc sông hạnh phúc cho xã hội họ, cho gia đình họ và cho bản thân họ. Nơi ở phải tạo cho họ điều kiện thuận lợi để sau một ngày lao động, được nghỉ ngơi tốt, sinh hoạt tối, để hôm sau đi làm được khỏe hơn, thoải mái hơn, năng suất cao hơn. Tóm lại, nơi ở phải là một điều kiện tốt để họ tái sản xuất ra chính bản thân mình ngày một hoàn thiện. Đó là vì lợi ích của chính người lao động, nhưng trước hết là vì lợi ích của cả xã hội.

Con người mới là con người lấy tình thương làm lẽ sống. Họ có nhu cầu được sống trong sự đùm bọc gắn bó của gia đình và xã hội. Họ cần có một chỗ ở hợp lý, có góc học tập cho con cái,

có phòng riêng tư của vợ chồng, có chỗ nghỉ ngơi cho bố mẹ, và một nơi tối thiểu để tiếp đón những người thân thuộc, bạn bè... Nơi ở tốt đem lại sự thoải mái và tình yêu thương, nuôi dưỡng những tình cảm lành mạnh của con người đối với tập thể và xã hội.

Con người mới là con người sẽ phải luôn luôn phấn đấu để làm chủ bản thân mình. Không ngừng học tập đang dần dần trở thành một nhu cầu thiết yếu của mọi người. Căn hộ phải được sắp xếp như thế nào bảo đảm cho mọi người sử dụng hợp lý thời gian ngoài lao động chính để họ có điều kiện rèn luyện và phát triển bản thân qua đọc sách báo, tập thể dục, sinh hoạt văn hóa, thưởng thức nghệ thuật, v.v...

Với điều kiện kinh tế hiện nay, chúng ta chưa thể nhanh chóng thỏa mãn những nhu cầu tối thiểu ấy, nhưng phải coi đó là mục tiêu phấn đấu cần cố gắng đạt được mức tối đa trong quá trình dần dần hoàn thiện kế hoạch, thiết kế nhà ở, sắp xếp căn hộ.

3. Nơi ở và gia đình.

Ngoài thời gian lao động và công tác xã hội, con người sống với gia đình trong phạm vi nơi ở. Tính chất của gia đình, quan hệ giữa các thành viên và nhu cầu sinh hoạt của họ quyết định nội dung, hình thức và kết cấu của toàn bộ nơi ở.

Gia đình cổ truyền Việt Nam đã sum họp với tình cảm thương nhà thương nước, với tinh thần bảo vệ danh dự chung, với những truyền thống đạo đức tốt đẹp của dân tộc. Tuy nhiên, gia đình Việt Nam vốn từ lâu dựa trên cơ sở của chế độ gia trưởng, chịu ảnh hưởng sâu sắc của tư tưởng và trật tự phong kiến, đã duy trì nhiều quan hệ bất bình đẳng giữa các thành viên.

Chế độ chiếm hữu tư nhân hướng con người vào những mục tiêu tiền tài và ruộng đất, đã làm nảy sinh những suy nghĩ ích kỷ và thái độ giả dối, giữa người và người tạo ra không ít bi kịch.

Gia đình cũ đòi hỏi sự sắp xếp nhà ở thích hợp với nó, nghĩa là phù hợp với trật tự gia trưởng và phân biệt đối xử giữa các thành viên. Ông bà, cha mẹ nằm ngò ở giường cao, còn con cháu ở dưới thấp, theo công thức “phụ tử bất đồng sàng” (cha con không được cùng ngò một chiếu). Không chỉ người vợ lẽ mới “ăn cơm nguội, ngủ nhà ngoại”, mà mọi người phụ nữ trong gia đình cũng phải ở những chỗ kém nhất.

Gia đình mới xây dựng trên cơ sở của chủ nghĩa xã hội, đã giải phóng cho mọi thành viên thoát khỏi sự ràng buộc của kinh tế và trật tự cũ, và cũng từ đó đòi hỏi sự sắp xếp mới trong cách ăn ở trong nhà. Cái bàn thờ tổ tiên vốn từ lâu đòi chiếm một vị trí rộng lớn trong mỗi căn hộ không còn là một điều thiết yếu. Từ đây, nỗi thương nhớ cha mẹ ông bà chân thành hơn, trân trọng hơn, được gìn giữ chính nơi trái tim con cháu.

Gia đình mới đặt lại toàn bộ những quan hệ giữa các thành viên bình đẳng hơn, trong sáng hơn, đầm ấm hơn. Là tế bào của xã hội mới, gia đình mới sẽ thực hiện đầy đủ chức năng thiên nhiên là tái sản xuất ra những con người mà đất nước đang mong đợi.

Nơi ở cần được nghiên cứu như thế nào để nó dần dần đáp ứng được những nhu cầu nói trên của gia đình mới.

4. Môi trường xã hội và nơi ở.

Nước ta vốn là nước nông nghiệp. Nơi ở gắn liền với đồng ruộng và đáp ứng với lối làm ăn cá thể của nông dân. Nơi ở thích hợp với việc trồng lúa, ngô, khoai ngoài đồng ruộng và với công việc chăn nuôi, trồng vườn và làm nghề phụ trong gia đình.

Nơi ở của nông thôn Việt Nam đã từ lâu đời được bố trí theo đặc điểm kinh tế ấy. Người nông dân Việt Nam ở trong khu riêng biệt, trong đó “đền nhà ai nhà ấy rặng”, và trong đó có ao cá, vườn rau, có chỗ làm nghề phụ như đan lát, dệt vải;...

trên con đường xã hội chủ nghĩa, nông thôn Việt Nam đang biến đổi từ cá thể sang tập thể, từ thủ công sang cơ giới, từ sản xuất nhỏ sang sản xuất lớn, tự mỗi người lo riêng cho gia đình mình đến mỗi người lo chung cho tập thể và tập thể lo chung cho mọi người. Xu hướng này đang đặt ra việc sắp xếp lại toàn bộ nơi ở của nông thôn, bảo đảm cuộc sống thoải mái của mỗi người trong phạm vi gia đình và sự gắn bó của mỗi gia đình đối với toàn thể xã hội, sự phối hợp của mỗi căn hộ riêng lẻ với sự phát triển của những công trình công cộng : nơi làm việc, trường học, nhà trẻ, bệnh viện, câu lạc bộ, sân chơi thể dục thể thao, cửa hàng bách hóa...

Công nghiệp hóa xã hội chủ nghĩa sẽ thay đổi bộ mặt của toàn thể đất nước, nhất là của thành thị. Trên phạm vi thế giới,

thành thị đã tồn tại từ lâu, nhưng chỉ phát triển nhanh với sự ra đời của chế độ tư bản. Thành thị ở Việt Nam được xây dựng và mở rộng dưới sự thống trị của chủ nghĩa đế quốc. Nó thích hợp với chế độ thuộc địa Pháp trước đây ở toàn quốc và chế độ thực dân mới gần đây ở miền Nam.

Ngày nay, vấn đề đô thị hóa được đặt ra ở Việt Nam là sự cải tạo thành thị cũ thành thành thị mới xã hội chủ nghĩa. Việc xây dựng nhà ở của chúng ta ở thành thị phải dựa trên cơ sở dự báo về thành quả của công nghiệp hóa và đời sống xã hội Việt Nam sau này để bố trí nơi ở của nhân dân cho thích hợp với toàn bộ kết cấu của thành thị mới.

Kế hoạch hóa việc xây dựng thủ đô và phát triển các thành thị trên đất nước chúng ta là một công trình khoa học cực kỳ to lớn, đòi hỏi sự phối hợp chặt chẽ giữa ngành xây dựng với xã hội học và các bộ môn khoa học khác.

Chúng ta còn nhiều khó khăn về kinh tế và tài chính, nhưng vấn đề khoa học này cần phải được đặt ra rất khẩn trương ngay từ bây giờ.

5. Nơi ở với đặc điểm địa lý và lịch sử Việt Nam.

Chúng ta xây dựng nhà ở của Việt Nam với thuận lợi là tiếp thu được kỹ thuật và kinh nghiệm phong phú của thời đại. Những việc sử dụng tốt nhất những thành tựu mà thế giới đã đạt được trong hoàn cảnh nước ta đòi hỏi phải có những cuộc điều tra nghiên cứu trên cơ sở khoa học về những đặc điểm thiên nhiên Việt Nam và cả những trạng thái tâm lý của nhân dân được hình thành trong lịch sử'.

Chúng ta sống trong vùng nhiệt đới với sự oi bức của mùa hè, giá lạnh của mùa đông, độ ẩm thường xuyên của đất, nước, biến đổi thất thường của thời tiết. Tình hình này đòi hỏi chúng ta không thể chép nguyên một mẫu nào của nước ngoài để sử dụng cho đất nước. Nhân dân ta trông chờ đầu óc sáng tạo của những nhà kiến trúc Việt Nam để có những mẫu nhà mát mẻ trong mùa hè, ấm áp trong mùa đông, bền vững trước gió bão, tiếp thu được nhiều không khí và ánh sáng, giảm bớt được độ ẩm vốn gây ra nhiều bệnh tật cho con người.

Chúng ta cũng cần nghiên cứu lâm lý của dân tộc trong cách thức bố trí nơi ở của mình. Cuộc sống tình nghĩa trong phạm vi gia đình, sự tương trợ lẫn nhau giữa những người hàng xóm khi tắt lửa tối đèn, nhu cầu giao lưu giữa người với người trong phạm vi xã hội truyền thống hiếu khách và tình cảm kính già yêu trẻ đó cũng là những vấn đề cần phải quan tâm khi xây dựng nơi ở và sắp xếp của nhà ở.

Từ hàng ngàn năm nay, nhân dân ta trong cuộc sống thiếu thốn, vất vả, luôn luôn phải chống thiên tai và địch họa, không thể có đủ nhân lực và tài lực để xây dựng những ngôi nhà quy mô và đồ sộ. Nhưng lịch sử kiến trúc của dân tộc ta, cách xếp đặt nơi ở, bố trí căn nhà của cha ông đã chứa đựng biết bao tài năng và trí tuệ. Phân tích sự cấu tạo nơi ở của cha ông, các nhà kiến trúc của ta sẽ phát hiện trong đó đầu óc sáng tạo, trình độ thẩm mỹ, thể hiện tâm hồn cao quý của người Việt Nam trong nơi ở nhỏ bé của mình. Cái bí mật ấy của tâm hồn Việt Nam phải được phát hiện và phát huy trong những công trình kiến trúc của chúng ta ngày nay.

6. Trước mắt và lâu dài.

Từ tình hình hiện nay của gia đình và nơi ở, từ dự báo của lối sống con người Việt Nam xã hội chủ nghĩa, xã hội học kiến nghị những phương hướng lâu dài về nhà ở đồng thời góp phần giải quyết những vấn đề cấp thiết đang được đặt ra hiện nay. Làm thế nào có thể một bước cải thiện nơi ở của nhân dân một cách đỡ tốn phí nhất? Cải tạo lại căn hộ như thế nào để tiếp thu thêm không khí, ánh sáng và giảm bớt độ ẩm?

Hiện nay, đồ đạc chiếm một diện tích quá lớn trong mỗi căn hộ. Ngành xây dựng có thể phối hợp với nội thương, lâm nghiệp như thế nào để tiến hành một cuộc cách mạng nội thất, để tận dụng hết chiều cao của căn nhà, để các đồ đạc phải có nhiều chức năng và thu hẹp lại trong một diện tích nhỏ nhất?

Hiện nay công việc nội trợ và mua bán chiếm quá nhiều thời gian của gia đình. Xã hội học phải nghiên cứu khả năng của ngành dịch vụ có thể làm gì hơn để giảm bớt gánh nặng cho mỗi gia đình, tạo cho các thành viên có nhiều thì giờ hơn để học tập, nghỉ ngơi, nuôi dạy con cái và thỏa mãn những nhu cầu giao tiếp xã hội?

Việc phân phối nhà ở có thể nào làm tốt hơn để chiếu cố đến tính chất nghề nghiệp, giải quyết hợp lý cho vợ chồng được công tác gần nhau, cho cha mẹ già và con cái được dễ dàng lui tới thăm hỏi, giúp đỡ nhau ?

Làm thế nào khai thác được hết khả năng của nhân dân trong việc tự giải quyết vấn đề ở của mình với sự giúp đỡ của Nhà nước? Hiện nay, do nhu cầu cấp thiết, nhân dân tự động giải quyết chỗ ở của mình bằng cách tự động lấn chiếm những khu vực công cộng, có khi vi phạm cả những nguyên tắc cơ bản về xây dựng, làm hư hỏng nhanh chóng những ngôi nhà hiện có, những kiểu kiến trúc “vấy”, những gác lửng hầu như lan tràn khắp nơi.

Nhu cầu ở của nhân dân là chính đáng. Những sáng kiến của nhân dân cần được hướng dẫn và được sự giúp đỡ của Nhà nước. Làm thế nào huy động được khả năng của nhân dân đề cùng với Nhà nước giải quyết được những vấn đề cấp thiết về nhà ở hiện nay ? Đó là nhiệm vụ điều tra, nghiên cứu và kiến nghị của xã hội học.

Ăn, mặc, ở đang là vấn đề được quan tâm hàng đầu của Đảng và Nhà nước ta. Chúng ta tin tưởng tuyệt đối rằng, với quyết tâm của toàn Đảng toàn dân, với đường lối đúng đắn của Đảng, chúng ta nhất định sẽ giải quyết tốt đẹp những nhu cầu tối thiểu đó của nhân dân.

Nhưng trong giai đoạn trước mắt, vấn đề ở là một nhu cầu rất cấp thiết và là một nhiệm vụ rất khó khăn. Giải quyết hợp lý những yêu cầu ấy trong giai đoạn hiện nay là trách nhiệm của ngành xây dựng và cũng là trách nhiệm của nhiều ngành khoa học, trong đó có xã hội học.